

Lidské utrpení a problém sebevraždy

Roman Cardal

27. februára 2024 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

Výzva k sebevraždě?

Představme si, jak bychom reagovali na člověka, který by si byl jist, že za několik hodin zemře a v této situaci by vzkázal svému příteli, ať ho co nejdříve následuje. S největší pravděpodobností bychom tím byli velmi zaraženi. Přesně tak se ale zachoval Sokrates v den své popravy. Při poslední rozmluvě se svými přáteli si vzpomněl na jednoho z nich, který byl nepřítomen a na jeho adresu řekl: „Nuže, tohle pověz, Kebete, Euenovi a že ho vzkazuji pozdravovat, a bude-li mít rozum, aby pospíšil co nejdříve za mnou. Já odejdu, jak se zdá, ještě dnes.“

Sokratova smrt (Jacques-Louis David, 1787)

zdroj: wikimedia commons/Metropolitné múzeum umenia, New York

Přítomní tím byli pochopitelně zaskočení. Další ze Sokratových žáků na to reagoval: „Jakou to věc vzkazuješ, Sokrate, Euenovi! Já jsem se už často setkal s tím mužem a podle toho, co jsem vypožoroval, bude mít asi dost málo chuti tě poslechnout.“ Při zaznění Sokratova pozdravu nemohli přítomní nepomyslet *na sebevraždu*. Euenos byl patrně ještě mladý a jediný způsob, jak svého staršího přítele následovat, spočíval v jeho dobrovolném odchodu ze života.

Právě z tohoto důvodu se rozhovor stáčí k problému sebevraždy. Malá skupinka osob shromážděná okolo odsouzence na smrt se začíná dotazovat, zda je dobrovolné zbavení se života přijatelné či nikoliv. Není vyloučené, že přítom mohli myslet na nějaké zcela konkrétní případy. K sebevraždám docházelo v každé době a v každém kulturním okruhu, proto nastolené téma nemělo jen čistě teoretickou povahu. Navíc, svůj život tak zakončovali nejen prostí lidé, ale i *významné a vážené osobnosti*. Dokonce i mezi filozofy se našli jedinci, kteří ze světa odešli z vlastního rozhodnutí.

To problém sebevraždy vyvádí ze sféry tabuizované skutečnosti na pole žádoucí diskuze. Mezi účastníky této debaty zaznívá poznámka, že některé autorizované osoby, jakou byl například pytagorejský filozof Filolaos, se rozhodně staví proti legitimitě sebevraždy. Lidem, jimž se v životě daří dobře, s takovým názorem spontánně souhlasí. Ale jak je tomu u těch, k nimž je osud příliš skoupý? Jich se týká následné

vyjádření údivu: „... pokud jde o ty, kterým je lépe nežít, zdá se ti asi divné, že těm není dovoleno, aby sami sobě činili dobře, nýbrž musí čekat na jiného dobrodince.“

Podle uvedené výpovědi tedy existují lidé, pro které je smrt dobrá a žádoucí, takže v jejich případě je možné vzít v úvahu tzv. „dobrou smrt“ neboli euthanasii. Na první pohled není patrný žádný důvod, proč by měli čekat, až ji jim udělí nějaký „jiný dobrodinec“, nýbrž se zdá, že si ji mohou přivodit vlastní rukou.

Případy dobrovolných odchodů ze života

Celá problematika se dostává do závažné perspektivy, když uvážíme, že řada jedinců věnujících se stejné profesi jako Sokrates, totiž filozofii, se pro toto řešení svých životních komplikací skutečně rozhodla. Stačí pomyslet třeba na Speusipa, Platónova nástupce ve funkci ředitele Akademie. Během výkonu této funkce vážně onemocněl a skončil na vozíčku. Jednoho dne se na něm jako obvykle pohyboval po Aténách, a přitom se setkal se slavným kynickým filozofem Diogénem. Byl velmi zaražen, že na jeho srdečný pozdrav Diogénes nijak nereagoval a že jeho přátelské gesto úplně ignoroval. Aby zjistil příčinu Diogénova nepřátelského chování, začal se na něj vyptávat těch, kdo by mu mohli odhalit jeho příčinu. Ta mu také byla záhy odhalena. Dozvěděl se, že Diogénes jím pohrdal kvůli tomu, že navzdory svému zdravotnímu postižení *lpí tolik na životě*. Pro Speusipa bylo toto zjištění natolik kruté, že ho neunesl a spáchal sebevraždu.

Podle tradice si stejný osud přivodil i sám Diogénes. Nad příčinou jeho smrti se sice vznáší pochybnosti – prý schválně zadržel dech a zemřel udušením –, ale fakt, že svět opustil z vlastní vůle, je patrně pravdivý. Jiný filozof, megarik Stilpon, zemřel na otravu alkoholem tak, že jeho nadměrné množství do svého organismu vpravil po svobodném uvážení. Jeho filozfický kolega Diodoros se jednou účastnil hostiny, během níž mu byla položena otázka, na kterou nedokázal odpovědět. Přítomní hosté se mu za to vysmáli, neboť očekávali, že filozof by si měl s předloženým problémem poradit. Diodorovo ponížení bylo tak velké, že se po skončení hostiny dobrovolně odebral do říše Hádovy.

K výše uvedeným případům je možné alespoň zčásti přiřadit i Pythagora, který na konci svého života pobýval u jednoho svého přítele v Krotónu. O jeho přítomnosti se dozvěděl i člověk, jehož kdysi Pythagoras odmítl přijmout do své filozoficko-náboženské komunity. Proto využil tuto příležitost k pomstě a zapálil dům, v němž se Pythagoras nacházel. Pythagorovi se však podařilo uprchnout, ale atentátník se pustil po jeho stopách. Po určité době úprku dospěl Pythagoras na okraj pole s kapustou, kde se zastavil. Věřil totiž v převtělování duší a vysázené plodiny pod svýma nohama považoval za duše, které si v zelenině odpykávají svůj trest za viny spáchané v předchozím životě. Odmítl proto v útěku pokračovat a nechal se svým pronásledovatelem dostihnout. To mělo za následek, že dobrovolně přijal smrt z jeho rukou.

O jiném filozofovi, sofistovi Polemónovi, se zase vypráví, že byl velmi schopný rétor. Onemocněl ale na hlasivky a ztratil tím možnost uplatňovat své schopnosti. Proto se nechal zaživa zazdít.

Známý je též případ slavného lékaře a filozofa Empedokla. Ten se rozhodl, že u lidí vyvolá dojem svého božského původu, když zmizí beze stopy. Za tímto účelem se odebral k jícnu Etny a vrhl se do něho.

Nakonec ještě můžeme zmínit případ Herakleita z Efezu. Ten svůj život patrně neskončil sebevraždou, jeho jednání mu nicméně nakonec smrt přivodilo. Měl prý trpět chorobou vodnatelnosti a proto se v domnění, že se vyléčí, zahrabal do hnoje. Namísto vyléčení však následovala smrt, zřejmě kvůli nějaké infekci, kterou dostal kvůli oděrci na svém těle.

Sokratovo stanovisko

Ve výčtu podobných závěrů života by se dalo pokračovat, další případy by se určitě našly. Nás ovšem zajímá, jak se k celé záležitosti stavěl Sokrates. Upozornil své přátele na učení orfiků, vyznavačů mystického náboženství, kteří sebevraždu považovali za nepřípustnou. Sokrates s tímto jejich postojem vyjádřil souhlas, ale od mytických důvodů, pro něž ho zastávali, se distancoval. Podle něj je člověk sice svobodný, *z čehož však nijak neplyne, že je úplným pánem svého života*. Sdělil svým přátelům, že každý z nás má nad sebou božského Pána, jemuž jedinému náleží rozhodnutí o konci našich životů. Konkrétně to formuluje těmito slovy: „Tedy asi takto není bezdůvodné, že člověk nesmí sebe dřív usmrtit, dokud mu Bůh nepošle nějakou nutnost, jako je ta, která nyní doléhá na mne.“

O něco dále své učedníky upomíná na to, že „od dobrého pána se nemá utíkat“, protože Bůh o nás pečuje lépe než my sami o sebe. Sokrates je tedy přesvědčen o působnosti Prozřetelnosti v našich životech, která *dokáže zhodnotit v náš prospěch i bolesti a utrpení*, jež nás během naší existence potkávají. V sebevraždě žádné řešení nespatřuje a považuje ji dokonce za závažný prohřešek proti Boží dobrotě.

Roman Cardal

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/lidske-utrpeni-a-problem-sebevrazdy/>